

MATT
REES

**MENO
PÍSANÉ
KRVOU**

MATT
REES

**MENO
PÍSANÉ
KRVOU**

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Miletičova 23, 821 09 Bratislava 2
E-mail: info@slovenskyspisovatel.sk
www.slovenskyspisovatel.sk
Zodpovedná redaktorka Anna Blahová
Tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

Z anglického originálu Matt Rees: A Name in Blood, ktorý vyšiel
vo vydavateľstve Corvus, an imprint of Atlantic Books Ltd, London 2012,
preložila Katarína Jusková.

*Tento príbeh je fikcia. Všetky mená, postavy, miesta a udalosti sú výplodom autorovej
fantázie alebo súčasťou vymysleného príbehu. Akákoľvek podobnosť so skutočnými
miestami, udalosťami a žijúcimi či nežijúcimi osobami je náhodná.*

Copyright © Matt Rees 2012

All rights reserved

Translation © Katarína Jusková 2020

Poetry Translation © Jana Kantorová-Báliková 2020

Cover Design © Emil Křížka 2021

Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 2021

ISBN 978-80-220-2300-9

Mari Carysovej, mojej malej madone

Michelangelo Merisi, známy ako Caravaggio, dnes najuznávanejší taliansky umelec, zmizol v júli 1610. Mal nebezpečných nepriateľov, a keď vypísali odmenu na jeho hlavu, niekoľko rokov strávil na úteku. Zomrel údajne na horúčku a jeho telo sa nikdy nenašlo.

Zomrel rovnako nepekne, ako žil.
Giovanni Baglione (1566 – 1643) o Caravaggiovi
v *Životoch maliarov, sochárov a architektov*

Aký pekný koniec má ten, čo vedel milovať!
Petrarca (1304 – 1374),
Sonety pre Lauru, CXL

HLAVNÉ POSTAVY

Michelangelo Merisi (da Caravaggio, podľa rodiska),
umelec

Maddalena „Lena“ Antognettiová, *Caravaggiova modelka*

Giovanni Baglione, *umelec*

Scipione Borghese, *kardinál, synovec pápeža Pavla V.*

Domenica „Menica“ Calviová, *neviestka*

Costanza Colonnová, *markíza di Caravaggio*

Leonetto della Corbara, *inkvizítor na Malte*

Onorio Longhi, *architekt*

Antonio Martelli, *člen Rádu maltézskych rytierov*

Fillide Melandroniová, *neviestka*

Mario Minniti, *umelec*

Francesco del Monte, *kardinál, Caravaggiiov patrón*

Gaspere Murtola, *básnik*

Prospero Orsi, *umelec*

Giovanni Roero, *piemontský šľachtic,*

člen Rádu maltézskych rytierov

Fabrizio Sforza-Colonna, *syn Costanze Colonnovej,*

člen Rádu maltézskych rytierov

Ranuccio Tomassoni, *výtržník a kupliar*

Giovan Francesco Tomassoni, *Ranucciiov starší brat*

Alof de Wignacourt, *veľmajster Rádu maltézskych rytierov*

Prudenza Zacchiová, *neviestka*

PROLÓG
Mesto Caravaggio
Milánske vojvodstvo
Čo ľudské oči nemajú vidieť
1577

Chlapec sedel v tme na posteli. *Dávaj naňho pozor, hovoril si v duchu. Sleduj ho, keď sa prudko vystrie a zovrie si brucho rukami, keď vracia, vraští tvár, potí sa a hnetie si telo prstami so špinavými nechtami.* Plachty smrdeli, no chlapec sa nedvíhal. Nechcel sa vzdialiť od kaliky s opuchnutými pohlavnými orgánmi a podpazuším samá chrasta a mokvajúca rana. Bol to jeho otec, zomieral na mor.

Na druhej strane postele ležal chlapcov starý otec. Pri každom vdychu a výdychu sa dusil a chrčalo mu v úzkom hrudníku. Na sivej brade sa trblietali kvapôčky potu. Stekal mu v jagavých pramienkoch pomedzi rebrá na obnaženom trupe, keď sa pravidelne dvíhal a klesal. Spod pazúch mu vyvierali hnisavé morové vredy podobné pijaviciam. Krvavý moč vsakoval do matraca. Starcova tvár osvetlená bledým slnečným lúčom, ktorý sa predral škárou v okeniach, sa triasla od hanby.

Otcov hlas. Zabudne naň niekedy? Vedel, že otcove slová „Michele, prečo si tu?“ si zapamätá navždy. Dokáže si však vybaviť jeho farbu? Melodický bas, znetvorený, vysušný ohňom čiernej smrti, hlas muža s ústami plnými piesku, ktorý sa márne snaží preglgnúť. „Prečo?“

„Chcem byť pri tebe, otec,“ znela Micheleho odpoveď. Počas dospievania si tú vetu vo chvíľach samoty vybavoval ako kadenciu neúprosnej melódie. Znela bezradne a nevinné – často sa mu ozývala v hlave, nie však v hrdle. Vo zvonivom hlase, ktorý vychádzal z úst dospelému mužovi, nebola ani štipka nevinnosti.

„Odíď, synak, nakazíš sa...“ Otec sa s námahou obrátil na bok. Triasol sa na celom tele. Pritiahol si kolená na vpadnuté brucho.

Vzdych razil prenikavým pachom vápna a síry, podľa mamy zaháňali chorobu. Svrbelo ho v nose aj pľúcach. Chlapec kýchol. Otec prudko zdvihol hlavu – odkedy ochorel, neurobil taký rýchly pohyb. Tvár mal skrivenú hrôzou. Kýchnutie bolo prvým príznakom. Chlapec sa krátko, neisto usmial, aby upokojil otca.

Otcovi klesla hlava, akoby ju odťal synov úsmev, a opäť sa pohrúžil do vlastného utrpenia. Aj chlapec sa zamyslel nad svojím kýchnutím, vopchal chudú bielu ruku pod špagát na kalikových nohaviciach a ohmatal si slabiny. Nikde nijaká hrčka ani hrboľček. Znovu mu udrel do nosa sírový zápach a uvedomil si, že zadržiava dych.

Starý otec sa zachvel a obrátil oči stĺpkom. Nevidomé belmá. Zahľadel sa do tlmeného svetla vo vlastnej lebke, sfáby čakal na zjavenie ducha, priveľmi éterického, aby sa dal zachytiť voľným okom. Potom mu zreničky klesli; hľadeli uprene pred seba, no nič nevideli. Starec znehybnel. Otcovi vyschli slzné kanáliky, odkedy sa z nich pokúšal vymyť octom morovú nákazu; darmo sa snažil plakať. Udieral si do čela pästami, akoby sa slzy zaťali ani tvrdohlavá mulica a mohli sa umúdiť až po fyzickom treste.

Chlapec ostal s nimi dve hodiny. Otec ležal vedľa nebožtíka, v horúčke pridusene vyrážal z hrdla nezrozumiteľné slabiky. Večer sa ponosoval, že má mokrá postel' a ide sa uvariť; nakoniec sa zviezol na dlážku a zízal do nočnej temnoty. Chlapec zastal nad ním.

„Si veľmi mladý, Michele,“ vydýchol otec. „Príkladý, aby si musel vidieť čosi takéto.“

Chlapec v domnienke, že otec mal na mysli, že šesťroč-
né decko by nemalo byť svedkom smrti rodiča, zavzlykal;
vytušil, čo znamená život bez otca. Až potom pozrel tam,
kam zabľúdil pohľad otcovi. Aj jeho nesústredené žmur-
kajúce oči postrehli, že otec hľadá do tváre Smrti. V tme sa
však nedalo nič rozoznať. Otec otvoril ústa v snahe vysvet-
liť, čo vidí, no zrazu mu ovisla sánka a narazil do peľaste.
Chlapec tuho zovrel hlavu s pochlpnými vlasmi a pritisol
sa k nej, aby nedopadla na dlážku.

Potom pozrel na mŕtveho, čelo mu zbrázdila ľútosť. V tme
sa čosi pohlo, vycítil to; zrazu ho osvietilo ako tých, ktorí
uzatvárajú dohodu so smrťou. Trpiteľ trýznený chorobou
alebo dobrovoľnou obetou. Vrah a obeť.

*Pozerať dobre do tmy, nabádalo ho čosi. Čo sa zhmotní v tie-
ňoch? Čo sa zjaví, keď sa snažíš rozoznať, čo by nemal vidieť ľud-
ský zrak? Dobre sa pozerať – a jedného dňa zazrieš siluetu. Tvoj
pohľad vyšle lúč a odhalí záhadu.*

Pohládkaľ mŕtveho po hlave. Je to pravda, ocko?

I
Rím
Záhrada hriechu
1605

1

Povolanie svätého Matúša

„Je to najslávnejší umelec v Ríme.“ Scipione Borghese sa prežehnal na konci hlavnej lode. Prešiel si rukou po šarlátovom rúchu, pomaly a zmyselne, akoby hladkal prsia milenke. „Myslíš, že si ho udržíš?“

Sotva, ak ti vymenovali strýka za pápeža, pomyslel si kardiál del Monte. Po vymenovaní nového pontifika Pavla V. sa Scipione Caffarelli-Borghese stal najplyvnejším kardiálom rímskej cirkvi. *Určite prinúti môjho chránenca podpísať svoje listy, Váš pokorný služobník*. „Ak sa nazdávate, že niekomu sa podarí skrotiť Caravaggia, vaša jasnosť, rád vám ho predstavím a môžete sa o to pokúsiť. Ten skladá účty vyššej moci, ako sme my dvaja.“ Ukázal na zlatý krucifix, ktorý sa jagal na oltári vo svetle prenikajúcom cez vysoké okná. „A nemám pritom na mysli Svätého Otca, nech mu Boh žehná.“

Scipione prudko mykol zápästím nadol, ukazovák a malíček vystreté ako diablove rohy.

Del Monte sa zaškeril pri pohľade na prízemné gesto pestovanej ruky nového arbitra umenia a moci v pápežskom meste. „Podľa toho, čo sa mi donieslo o jeho správaní, Caravaggiova autorita nevychádza zhora, ale zdola,“ dodal Scipione. „Všetci umelci sú neotesaní odroni. Viem, ako na nich, aby ohli chrbát.“

Pri dvestotísíc dukátoch ročne, čo dostávaš od trónu svätého Petra, určite nájdeš spôsob. Del Monte viedol Scipioneho ku kaplnke v ľavej bočnej lodi. „Tu sú.“

Scipione si posotil červený biret na temeno, poškrabal sa na brade, hlbavo sa poľahal za koziu briadku a prebehol si jazykom po hornej pere. Napohľad bol mladý a krehký, no čosi v jeho tvári prezrádzalo, ako bude vyzeráť, keď priberie. *A tento chlap stučnie, na to dám krk*, usúdil del Monte. *Telo sotva zvládne jeho pažravosť. Ak mu poskytnete na pár rokov neobmedzenú moc s neohraničeným príjmom, narastie mu nielen pupok, ale aj niekoľko podbradkov.*

„Pýcha Kostola San Luigi dei Francesi,“ povedal Scipione.

Kardináli prešli popri zelenom mramorovom stĺporadí do Contarelliho kaplnky. *„Svätý Matúš a anjel a Umučenie svätého Matúša sú, prirodzene, skvosty.“*

„Áno, ale niet nad tento. Tento nemá páru.“ Scipione sa obrátil k obrovskému plátnu na stene naľavo od oltára.

„*Povolanie svätého Matúša.*“ Del Monte rozhodil ruky. „Priznávam, že ani ja, čo som rozoznal jeho talent prvý zo všetkých mecenášov, som nerátal so zrodením takého génia.“

„Prevratné dielo. Tá tma všade naokolo!“ Scipione sa rozkročil a založil si ruky na bruchu. Zaťal čelúšť, líčne svaly sa mu zvlňili, akoby prežúval plátno pred sebou.

Na obraze sedelo za stolom päť mužov. Traja mládenci mali na sebe bohato zdobené dublety a operené klobúky, zvyšní dvaja boli sivovlasí. Strohá miestnosť, sivohnedá stena; jediné špinavé, napohľad slepé okno neprepúšťalo žiadne svetlo. Sprava – takisto ako slnko, čo zaplavovalo Contarelliho kaplnku z okna nad oltárom – pivničné priesory osvetľoval žltohnedý kužeľ slnečného lúča, akoby vychádzal z neviditeľného okna zhora. Hneď pod tlmeným prísvitom sa črtala v tme bradatá tvár Ježiša Krista, prstom ukazoval na svojho budúceho učeníka.

„Bravúrne! Nášho Pána neumiestnili ako zvyčajne v pre-svetlenom centre kompozície,“ nadchýnal sa Scipione.

„Napriek tomu na plátne dominuje.“

„Presne. O veľkosti a význame diela sa nás nesnaží pre-

svedčiť blankytná obloha a žiariví anjeli. Musíme hľadať. Hľadať tak ako Matúš. Hľadať sami v sebe.“ Scipione ukázal hlavou na jedného z mužov za stolom, ktorý ukazoval očividne na seba s nemou otázkou, či Kristus povoláva jeho.

„Keď sem pred piatimi rokmi priniesli tieto obrazy,“ pokračoval del Monte, „vedel som, že v maliarskom umení nastanú prevratné zmeny. Nové umelecké diela v ktoromkoľvek rímskom svätostánku vytvorili buď Caravaggiu obdivovatelia, ktorí bez výhrady prebrali jeho štýl, alebo vášniví odporcovia môjho chránenca, čo otrocky lipnú na manierizme v druhej polovici minulého storočia. Caravaggio je dnes prítomný v každom z týchto diel, či si to autor prizná alebo nie.“

Del Monte luskol prstami. Zozadu pribehol sluha v kardinálovej tyrkysovej livreji a vystrúhal hlbokú poklonu. „Daj zavolať maestra Caravaggia. Prijmem ho u seba v galérii.“

„Ako si želáte, vaša výsosť.“ Sluha pokľakol pred oltárom, prežehnal sa a vybehol z Kostola San Luigi dei Francesi na rovnomenné námestie.

„Maľuje bez príprav,“ povedal del Monte. „Nerobí si vopred nijaké skice. Prenáša život rovno na plátno – podľa modelov v ateliéri.“

„Tému stvárnil jednoducho.“ Scipione si precvičil prsty na ruke ako vreckový zlodej, predtým než sa priberie do práce. „Keď tadiaľ prechádzal Ježiš, videl v colnici sedieť muža menom Matúš a povedal mu: Poď za mnou. On vstal a išiel za ním.“

Del Monte sledoval, ako sa výraz Scipioneho tváre mení pri každom zaujímavom detaile od rozpakov až po pochopenie a obdiv.

„Pozrite sem – vidíte to?“ Scipione sa dotkol kardinálovho rukáva. „V okamihu, keď náš Pán zdvihol ruku, akoby všetci zatajili dych. Ten obraz žije.“

Kardináli vyšli bok po boku z kostola, obaja sluhovia im razili cestu zástupom Rimanov medzi Piazza Navona a slávnym Panteónom na Piazza della Rotonda, ktorý dal po požiari nanovo vystavať cisár Hadrián. Neskôr ho vyhlásili za kresťanský kostol a zasvätili Panne Márii, patrónke mučeníkov.

Prešli na druhú stranu ulice k sídlu del Monteho, podľa nelegitímnej dcéry panovníka Svätej rímskej ríše ho pomenovali Palazzo Madama. Vykročili nahor širokým schodiskom.

Scipione zastal na podeste, aby lapil dych. „Tento maliar určite nezískaval skúsenosti v meste Caravaggio. Bol som tam. Obyčajná diera, vhodná ešte tak na výrobu hodvábu na moju spodnú bielizeň.“

Del Monte sa prispôbil kroku mladšieho muža, ktorého výstup po schodoch očividne unavil. Vyšli na poschodie so súkromnými priestormi. „Bol učňom maestra Peterzana v Miláne.“

„Aha, Miláno, už rozumiem. Naozaj uňho badať určitý vplyv veľkých umelcov z tej oblasti. Mám na mysli najmä temnosvit, využívanie kontrastu svetla a tmy ako v dielach Girolama Savolda. Ak však chce umelec niečo dosiahnuť, musí prísť do Ríma.“

Del Monte nachýlil hlavu nabok. *Chceš povedať k tebe.* „Majstra Caravaggia nevyhnala z Milána iba zachmúrená severná obloha.“

Scipione spýtavo vyvrátil dľaň.

„Jeho odchod súvisel so zmrzačenou prostitútkou a zranením jej žiarlivého milenca, zhodou okolností strážnika,“ vysvetlil del Monte.

Scipione pokrčil plecami. Ani prekvapene, ani pohoršene.

„Keď sa Caravaggio presťahoval ku mne,“ pokračoval del Monte, „bol obyčajný milánsky výtržník. Popravde ním ostal dodnes. Jeho diela sa menili väčšmi ako on sám. Hl-

boko v ňom sa však skrýva čosi svieže a duchovné, odtiaľ čerpá inšpiráciu.“

„Vyhľadal vás hneď po príchode do Ríma?“

„Najprv býval u Pucciho, prelát sa ho ujal na žiadosť jeho patrónov z rodu Colonnovcov.“

Scipioneho oči nadobudli roztržitý výraz. Del Montemu bolo jasné, že kardinál synovec premýšľa o vplyve a sfére pôsobnosti, tie musel brať muž s jeho postavením do úvahy za každých okolností. Colonnovci patrili k najmocnejším rímskym rodinám.

„Aha.“ Scipione spomalil, zrejme potreboval zapojiť všetky telesné funkcie do kalkulácií, aké politické výhody by mohol získať cez tohto umelca.

„Ku mne prišiel pred vyše desiatimi rokmi,“ dodal Del Monte. „Dostal izbu, ateliér a miesto za spoločným stolom s hudobníkmi a učencami pod mojou kuratelou.“

„Toskánske vyslanectvo sa pod vašou správou obnovilo ako centrum umenia a intelektu par excellence. Má Caravaggio okrem vás aj iného mecenáša?“

Del Monte len-len potlačil úškrn. *Chce vedieť, kto iný mu ešte stojí v ceste, aby sa zmocnil Caravaggia? Tento chlap má väčšmi naponáhlo, ako som predpokladal.* „Niekoľko obrazov si uňho objednala rodina Matteiovcov.“

Na Scipioneho tvári sa opäť dalo čítať, ako sústredene váži význam a moc – sľaby ich znázorňoval na freske. „Kardinál Mattei je...?“ Skrútil zápästie, akoby sa nepatrilo dokončiť otázku.

„Nie je milovník umenia. Zato kardinálovi bratia sú Caravaggiovi veľkí obdivovatelia, neváhajú mňať peniaze na radosti, ktoré si odopiera jeho výsosť.“ Del Monte čakal, kým Scipione zhodnotí, ktoré konexie bude môcť utužiť darom, ako je obraz, alebo či zbierku umenia by mohol vyplieniť, aby si privlastnil nejaké z Caravaggiových diel.

Nech si sám zistí, koľko známostí sa Caravaggiovi podarilo

nadviazať za dvanásť rokov v Ríme, pomyslel si del Monte. Za krátko sa dozvie o objednávkach od markíza Gustinia- niho, bankára dona Ottavia Costu, monsignora Barbe- riniho, v ktorom všetci vidia budúceho pápeža. Pokiaľ ide o zbierku lady Olimpie Aldobrandiniovej, bolo by najlep- šie, keby sa o nej nedopočul. Olimpia bola neterou pápeža Klementa VII. Scipione bol medzi tými, čo sa snažili zba- viť starého pápeža všetkého vplyvu a majetku, odkedy ovlá- dol Vatikán jeho strýko. „Napriek širokému okruhu obdi- vovateľov majster Caravaggio nakoniec ostal pod mojou ochranou.“

Scipione si vykrútil fúzy, akoby si robil posmech z kar- dinálovej ochrany. „Kto by ho ináč ratoval, keď ho zatknú a strčia opitého do väzenia Tor di Nona?“

„Nie je tajomstvom, že pri podobných príležitostiach sa odvoláva na mňa ako na svojho tútora. Sám vravíte, že umelci sú výtržníci a odroni. Maliara ako on však len tak nenájdete.“ Vyšli na vrch schodiska. „Tu je moja súkrom- ná zbierka,“ pokračoval del Monte. „Tvorí ju medziiným sedem pláten nášho majstra Michelangela z Caravaggia. Prosím, tadiaľto, vaša výsosť.“

Vošli do priestrannej galérie. Obrazy zakrývali steny až po strop. Najpozoruhodnejšie diela boli umiestnené vo výške očí, zelené závesy ich chránili pred slnečným svet- lom a mušincami. Kardináli vykročili po sieni. Del Monte zastal pred zeleným závesom a potiahol žltú brokátovú šnúru.

Slúžka napúšťala včelím voskom terakotové dlaždice, keď navrch schodiska vyšiel asi tridsaťpäťročný muž. Dosadla na päty, utrela si čelo a zastrčila za ucho prameň mede- ných vlasov. V tvári sa jej zračila odovzdaná namrzenosť – muž ju dobre poznal, sám strávil roky v palácoch bohatých mecénov –, no ešte nestihla prerásť do zatrpknutosti pred- chádzajúcej rezignácii. Olivová pleť, výrazné husté obočie

a rovný nos prežrádzali, že pochádza z juhu, jej predkami boli zrejme prví grécki usadlíci na italskom polostrove. Do rúk sa jej zažrala špina, za nechtami mala smútok.

Vrch schodiska stráži socha Herkula, vykopali ju na Forum Romanum. Muž si prehodil koniec krátkej čiernej peleríny cez plece a s úsmevom sa oprel o sochu. Dievčine zrejme nešlo do hlavy, kde sa v tej nepriateľskej, povýšenej, panovačnej tvári berie tá prívetivosť a veselosť. Medzi fúzmi a kozou briadkou zasvietili biele zuby. Muž v póze hrdinu pri Herkulovom pleci si prehrabol dlhé vlnisté čierne vlasy, zaodfhal a posmešne sa zahľadel pred seba, napodobňujúc výraz na tvári impozantného pohanského boha.

„Ako vyzerám?“ spýtal sa.

Dievčina sa zachichotala.

„Kto je krajší? On alebo ja?“ Poklopkal soche po svalnatom ramene. „Strávil pod zemou tisícpäťsto rokov. Hádám nevyzerám tak zle.“

„Nevyzeráte ani najlepšie.“

„Nečudo, včera som preflámoval skoro celú noc s veľaváženým architektom majstrom Onoriom Longhim, moja milá. Ver mi, riadne sme si vyhodili z kopýtko.“ Dotkol sa jazykom končeka fúzov a pošúchal jamkovitý kameň na Herkulovej ruke. „Staré kamenné údy mu, neborákovi, už neslúžia, nemôže vystrieť ruku a pohladkať krásavicu pred sebou.“

„Smutné.“

Zvrastil obočie nad iskrivými hnedými očami – indiánska červená s prímiesou teplej farby hliny – a pristúpil bližšie. „Ale ja nie som hrdina na podstavci. Môžem sa jej dotknúť.“

Čupol si; do nosa mu udel pach vosku na jej rukách a pracovných hábov nasiaknutých starým potom; sukňu mala na boku vykasanú, aby sa jej lepšie kľáčalo. Zdvihla k nemu zrak; v očiach sa jej nezračila tupá nechápavosť